

KANGASALA SARSA SARSANSUO 1
Vesijohtolinjan kaivamisen arkeologinen valvonta

Kalle Luoto
Kulttuuriympäristöyksikkö
Pirkanmaan maakuntamuseo 2004

KANGASALA SARSA SARSANSUO 1
Vesijohtolinjan kaivamisen arkeologinen valvonta

SISÄLLYSLUETTELO

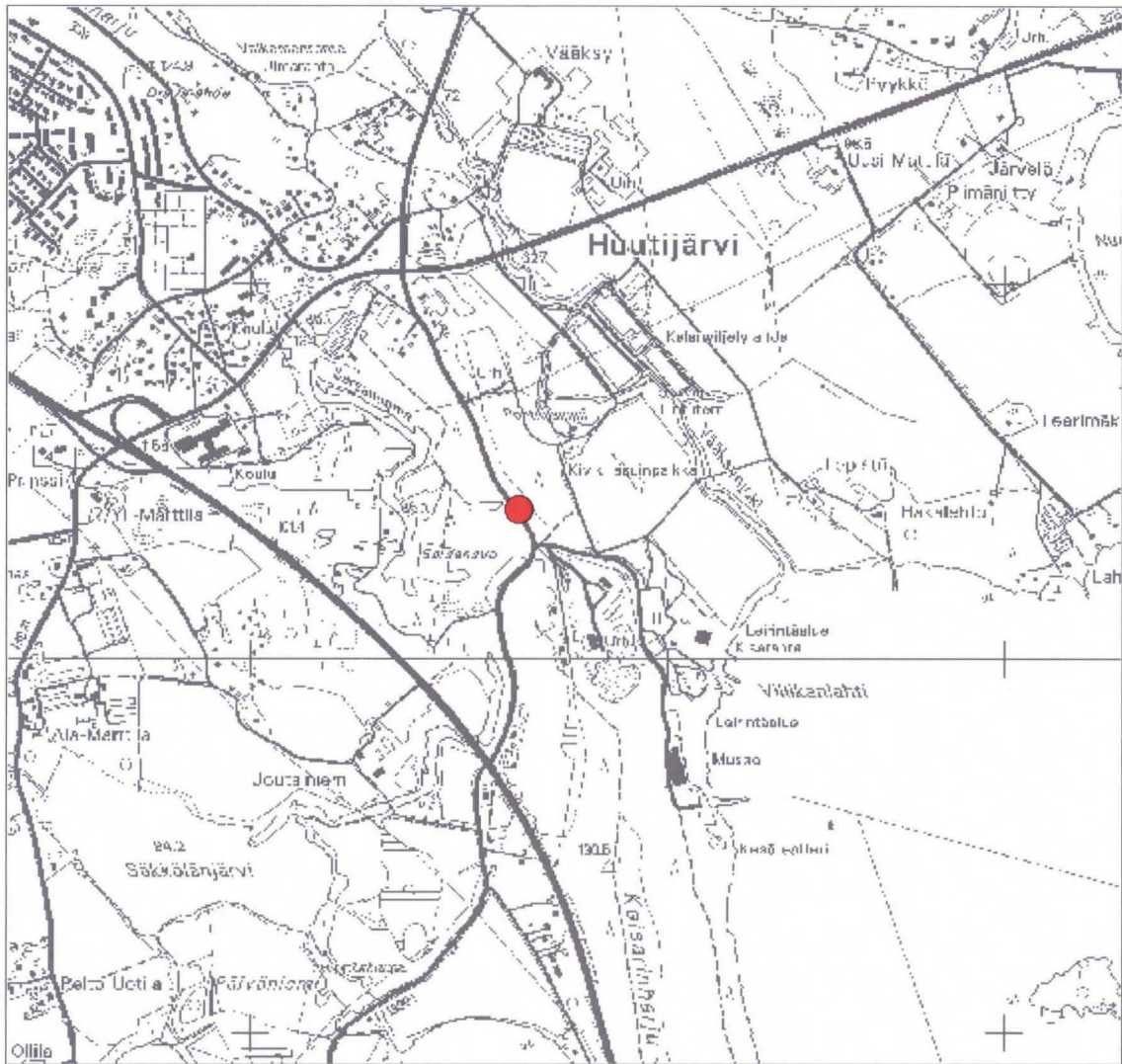
ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT	3
PERUSKARTTAOTE 1:20 000	4
1. JOHDANTO	5
1.1 Yleistä	5
1.2 Valvottu kaivausalue	5
1.3 Aiemmat löydöt ja tutkimukset	6
1.4 Tutkimusmetodiikka	7
2. VALVONTAHAVAINNOT	8
3. YHTEENVETO	9
ARKISTOLÄHTEET JA KIRJALLISUUS	10
LYHENTEET	10
NEGATIIVILUETTELO	11
KUVATAULU	12
YLEISKARTTA 1:1500	14

KANGASALA SARSA SARSANSUO 1
Vesijohtolinjan kaivamisen arkeologinen valvonta

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

<i>Kunta:</i>	<i>Kangasala</i>
<i>Kylä:</i>	<i>Nuorto</i>
<i>Kohteen nimi:</i>	<i>Sarsansuo 1*</i>
<i>Mj.rek.nro.:</i>	<i>211 01 0009*</i>
<i>Mj.tyyppi:</i>	<i>Kivikautinen asuinpaikka*</i>
<i>Ajoitus:</i>	<i>Kivikausi*</i>
<i>Rauhoitusluokka:</i>	<i>2*</i>
<i>Peruskartta:</i>	2141 02 KANGASALA
<i>Koordinaatit:</i>	x = 6815 355 – 6815 465, y = 2506 670 – 2506 745 p = 6818 730 – 6818 845, i = 3346 660 – 3346 730 z = n. 90 – 96 m mpy (valvonta-alueen ääripisteet)
<i>Kylä:</i>	Vääksy
<i>Tila:</i>	1:218
<i>Maanomistaja :</i>	
<i>Aiemmat tutkimukset:</i>	Inventointi 1939 (Ville Luho), 1971 (Mirja Koskimies) ja 1993 (Teija Nurminen).
<i>Aiemmat löydöt:</i>	Sarsansuo 1: KM 11100:1-2, KM 17921:1-6, KM 18460:1-2
<i>Tutkimuksen laatu:</i>	Vesijohtolinjan kaivamisen arkeologinen valvonta
<i>Tutkimuslaitos:</i>	Pirkanmaan maakuntamuseo/kulttuuriympäristöyksikkö
<i>Kaivauksenjohtaja:</i>	HuK Kalle Luoto
<i>Kenttätyöaika:</i>	7 - 9.6.2004
<i>Rahoittaja:</i>	Pirkanmaan ympäristökeskus, Tapio Silanne Rautatiekatu 21 B, PL 297, 33101 Tampere
<i>Kustannukset:</i>	n. 1500 €
<i>Löydöt:</i>	-
<i>Negatiivit:</i>	131445-131451
<i>Kartat:</i>	1:20 000, 1:1500
<i>Valvontakertomus:</i>	Museoviraston arkeologisen osaston topografisessa arkistossa ja Pirkanmaan maakuntamuseon kulttuuriympäristöyksikön arkistossa, 14 sivua

* Kohde, jonka perusteella valvonta suoritettiin

Peruskarttaote 1:20 000

Pohjana ote PerusCD:ltä "Häme" (Pk 2141 02), (c) Maanmittauslaitos

x = 6815 355 – 6815 465, y = 2506 670 – 2506 745

p = 6818 730 – 6818 845, i = 3346 660 – 3346 730

z = n. 90 – 96 m py

KANGASALA SARSA SARSANSUO 1

Vesijohtolinjan kaivamisen arkeologinen valvonta

1. JOHDANTO

1.1. Yleistä

Kesäkuussa 2004 suoritettu valvonta liittyy Vehoniemen harjulta Sahalahdelle rakennettavan syöttövesijohtolinjan rakentamiseen. Vesi- ja viemärijohdot rakennetaan Kangasalan Vehoniemen pohjavesilaitokselta Kaivannon kautta Huutijärvelle. Sieltä vesijohtolinjaa jatketaan Sahalahdentien vartta Pelisalmen kautta Sahalahden keskustaan. Ensimmäinen osuus Mäyrävuoresta Vääksynjoelle valmistui viime kesänä. Rakennettavan vesijohdon on tarkoitus turvata Sahalahden ja Kangasalan keskustan vedensaanti. Kisarannantien alueella suoritettiin putkilinjan kaivaustyön arkeologinen valvonta, koska lähistöllä sijaitsee useita kivikautisia asuinpaikkoja. Arkeologisen valvontatyön alueella teki HuK Kalle Luoto.

1.2. Valvottu kaivausalue

Arkeologinen valvonta suoritettiin Kangasalan Sarsan kivikautisen asuinpaikka-alueen lähistöllä Kangasalalla. Nyt valvottu alue sijaitsee Kangasalan kirkolta noin 3,4 kilometriä lounaaseen Kisarannantien alla ja sen välittömässä yhteydessä tien itä- ja koillispuolella. Valvotun Kisarannantien osuuden länsipuolella on Sarsasansuo.

Jääkausi päättyi alueella noin 11000 vuotta sitten. Jäätikön sulamisen jälkeen alue peittyi Yoldia meren alle. Maankohoamisen seurauksena, vuoteen 8500 eKr. mennessä lähistöllä olevien korkeimpien harjujen huiput alkoivat paljastua veden alta. Noin tuhat vuotta myöhemmin Sarsan alue vapautui kokonaan veden alta. Pälkänevesi, Längelmävesi ja Vesijärvi laskivat Sarsanuomaa pitkin Roineeseen aina vuoteen 1604 jKr. saakka. Tuolloin Pälkänevesi puhkaisi itselleen uuden lasku-uoman Kostianvirran kautta Mallasveteen. Muinaiset rantatörmäät ovat yhä maastossa nähtävissä.

Maaperä alueella on pääosin hiekkaa, kuten lähiseudun kivikautisilla asuinpaikoilla. Vesijohtolinjan valvottavan osuuden pohjoispäässä maasto oli mäntyvaltaista kuivaa metsää. Etelä- ja lounaisosassa maasto muuttui lehtipuuvaltaiseksi ja kivikkoisemmaksi. Tien länsipuolella olevan Sarsansuon ympäristö on lehtomainen. Muutaman kymmenen metrin etäisyydellä Valvotun alueen itäpuolella kulkee ratsastusreitti, jonka ympäristössä kasvaa matalaa heinikkoa. Valvotun

vesijohtolinjaosuuden pohjoispäässä maasto laskee kohti etelää ja muodostaa terassin hiekkaiseen rinteeseen. Lähellä Sarsansuota alkuperäinen maanpinta viettää voimakkaasti kohti Sarsansuota.

Kisarannantien ja Kustaa kolmannen tien risteuksen pohjoispuolella on vanha hiekanottoaika. Kisarannantien itäpuolella kulkee jo aiemmin kaivettu oja. Ojan itäpuolelle oli nostettu sekä ojalinjalla ollutta hiekkaa että kiviä. Ojan itäreunassa oli havaittavissa aikaisemman kaivamisen merkkejä valvotun alueen pohjoisosassa.

Valvottava alue vasemmalla ennen putkikaivantoa luoteesta

ja (oikealla) lounaasta.

Sarsansuon puolella Kisarannantietä oli tehty metsänhoitotoimenpiteitä. Sarsansuolle viettävässä länteen laskevassa rinteessä oli ajettu metsätyökoneilla. Sarsansuon pohjoispuolella, rinteiden päällä oli metsää hakattu ja laikutettu.

1.3. Aiemmat löydöt ja tutkimukset

Ensimmäiset arkeologiset löydöt Sarsan alueelta tehtiin 1920-luvulla. Tämän jälkeen alueella on suoritettu lukuisia kaivauksia eri vuosikymmenillä. Erillisiä asuinpaikka-alueita on löydetty tutkimuksissa parisenkymmentä. Kangasalan Sarsa on Länsi-Suomen pitkäaikaisin asuinpaikka. Paikalla on asuttu 8000 vuoden ajan, eli lähes koko esihistoriallisen ajan (Adel 2004; 3). Laajuudeltaan ja merkitykseltään Sarsa on yksi tärkeimmistä muinaisjäännösalueista Pirkanmaalla ja jopa Suomessa: sen alueella on nähtävissä koko läntisen Suomen kivikauden ja Sisä-Suomen pronssikauden kehitysvaiheiden peruspiirteet. Ensimmäiset ihmiset asettuivat asumaan Sarsan alueelle noin 7000-7500 eKr. (Adel 2004; 7).

Lähinnä nyt valvottua aluetta sijaitsee kivikautinen asuinpaikka Sarsansuo 1 [mj.rek.nro. 211 01 0009]. Sarsansuo 1 on Ville Luho löytänyt inventoinnissaan vuonna 1939. Kyseinen asuinpaikka sijaitsee välittömästi Kisarannantien länsipuolella. Kohteet ovat inventoineet Ville Luho (1939), Mirja Koskimies (1971) ja Teija Nurminen (1993).

Asuinpaikka sijaitsee etelään viettävässä mäkirinteessä entisen Tampereelta Hämeenlinnaan johtavan maantien lounaispuolella. Ville Luho keräsi paikalta talteen kvartsi-iskoksia ja saviastian siruja (Luho 1939; 4).

Lähistöllä olevat kivikautiset asuinpaikat Sarsansuo 2 ja 3 [211 01 0020] sijaitsevat Sarsansuon kaakkoispuolella. Paikalta on löydetty lähinnä kvartsi-iskoksia. Asuinpaikka Sarsansuo 4 [211 01 0019] sijaitsee Sarsansuon lounaispuolella Sarsanuoman rannalla, jyrkän rinteiden päällä. Kohteesta

on löydetty asbestikeramiikkaa, piitä, ja palanutta luuta. Kaikki kohteet kuuluvat Sarsan asuinpaikka-alueeseen.

1.4. Tutkimusmetodiikka

Valvonnan tarkoituksena oli havainnoida merkkejä vesijohtolinjalla mahdollisesti sijaitsevasta muinaisjäännöksestä. Mikäli paikalla olisi havaittu muinaisjäännös olisi vesijohtolinjan rakentaminen keskeytetty ja paikalla olisi suoritettu tarvittavat arkeologiset tutkimukset.

Valvonta aloitettiin kaivettavalla alueella hyvissä ajoin ennen asuinpaikka-alueen mahdollista sijaintia. Kaivettavalle putkijäljelle tein lapionpistoja maaperän säilyneisyyden määrittämiseksi. Tämän jälkeen siirryin tarkkailemaan kaivuutyön etenemistä kohti valvottavaa aluetta. Vesijohtolinjan rakennustyö eteni alueella pohjoisesta etelään siten, että kerralla kaivantoa avattiin noin 10 metrin matkalta. Kaivamisen jälkeen putki asennettiin paikalleen ja kaivettu kuoppa peitettiin. Kaivettu vesijohtolinja oli noin 2 metriä leveä ja noin 2 metriä syvä. Vesijohtolinja rakennettiin Kisarannantien välittömään läheisyyteen, osittain jopa vanhan tielinjan alle.

Putkikaivantoa oli kerralla auki vain noin 10 metrin matkalta

Kaivaustyö tapahtui tielinjan välittömässä läheisyydessä.

Vesijohtolinjaa kaivettaessa tarkkailin kaivinkoneen työskentelyä kuopan välittömässä läheisyydessä. Havaintojeni perusteella keskeytin kaivinkoneen työskentelyn mahdollisten likamaahavaintojen kohdalla. Mahdollisten likamaahavaintojen kohdalla kaivoin lapiolla koepistoja tai tarpeelliseksi katsomissani paikoissa koko mahdolliselta kulttuurikerrokselta näyttävän kerroksen. Kaivaustyön tein lapiolla tai tarpeen niin vaatiessa lastalla. Aikaisemmista tie- ja putkitöistä johtuen tarkkailtavia maakerroksia oli lähinnä kaivannon itäreunassa ja itäreunan profiilissa.

Valvotun alueen korkeus määritettiin vesijohtolinjan suunnittelukartan mukaan. Muut mittaukset tehtiin GPS -laitteen avulla. Havainnot ja mittaukset merkittiin karttaluonnokseen, joka piirrettiin puhtaaksi Mapinfo -ohjelman avulla. Valvonnan mustavalkonegatiivit on luetteloitu museoviraston arkeologian osaston kokoelmiin numeroille .

2. VALVONTAHAVAINNOT

Alueella oleva kaakkoon ja etelään viettävä hiekkaterassi sijaitsee korkeuskäyrien 95 m mpy ja 93 m mpy välillä. Tämän eteläpuolella maasto muuttuu kivikkoisemmaksi moreenimaaksi. Vesijohdon rakennuslinjalle tehdyistä lapionpistoista pystyi havaitsemaan, että koskematonta maanpintaa oli ainoastaan kaivannon länsireunassa, aikaisemman ojalinjan täytemaakerroksen alla. Lapionpistojen perusteella mahdollisesti koskematon maakerros oli 0,5 – 1 metriä leveä. Aikaisemman ojalinjan täytemaasta tai ojan pohjalta ei tehty muinaisjäännökseen viittaavaa löytöä, vaikkakin alueen maaperä ja sijainti olisi kivikautiselle asuinpaikalle ollut sopiva.

Nyt vedetty putki kulkee aikaisemmin kaivetun putkilinjan läheisyydessä, hieman sen yläpuolella. Putkikaivannon Kisarannantien puoleiset maakerrokset olivat aiempien tie- ja putkitöiden sekoittamia. Kisarannantien nykyisen pinnan alapuolella havaittiin toisen asfalttikerroksen, noin 15 cm syvyydessä, joten päällystettä uusittaessa vanha asfaltti on jätetty paikalleen. Sarsansuon kohdalla (n. 92 m mpy) tielinjaa on korotettu täytemaalla alkuperäisestä maanpinnasta noin 75-100 cm.

Kuva: Kaivannon Kisarannantien puoleiset kerrokset olivat sekoittuneet aikaisemmissa tie- ja putkitöissä.

Valvonta-alueen pohjoisosassa (n. 95–93 m mpy) vanha putkilinja kulki uuden putkilinjan länsipuolella, vajaan puolenmetrin etäisyydellä. Tällä alueella ainoastaan kaivannon länsipäädystä oli koskemattomia 0,5 –1 metriä leveitä maakerroksia. Tosin näistäkin kerroksista oli pintakerros osittain tuhoutunut vanhan maantieojan kaivamisen yhteydessä.

Alueen eteläosassa (n. 93-92 m mpy) vanha putkilinja kulki nyt kaivetun putkilinjan alapuolella, joten maakerrokset olivat lähes kokonaan sekoittuneita. Ainoastaan alimmat kerrokset, noin metrin syvyydellä alkuperäisestä maanpinnasta, olivat ainakin osittain säilyneitä.

Valvonta-alueelta ei tehty muinaisjäännökseen liittyviä löytöjä.

Valvonta-alueella, noin 94 metrin korkeuskäyrän kohdalla oli tien laidasta otettu soraa tai mahdollisesti paikalla oli sijainnut jokin rakennus. Paikalla oli maanpinta selkeästi rikkoutunut ja paikalle kaivettua kuoppaa oli myöhemmin täytetty rakennusjätteellä noin 40 senttimetrin syvyyteen. Paikalta löydettiin mm. tiiltä, jota ei taltioitu.

Valvottu alue töiden jälkeen luoteesta (oikealla)

ja etelästä (keskellä).

Nyt kaivetun putkilinjan itäpuolella oleva maaperä vaikutti koskemattomalta. Tien länsipuolella olevan Sarsansuon itäpuoliselta rinteeltä oli kaadettu puita ja paikalla oli liikuttu metsätyökoneilla. Sarsansuon pohjoispuolella olevan rinteiden päällä oli laikutettu metsää noin 50 metrin etäisyydellä asuinpaikasta Sarsansuo 1. Kävelin laikutusalueella, mutta en havainnut paikalla mitään muinaisjäännöksen viittaavaa.

3. YHTEENVETO

Valvotulla vesijohtolinjalla ei havaittu kiinteää muinaisjäännöstä, joten vesijohtolinjan rakentamiselle ei ollut estettä. On kuitenkin mahdollista, että kivikautinen asuinpaikka Sarsansuo 1 jatkuu tien itäpuolella. Tosin valvonnan yhteydessä havaintoa muinaisjäännöksestä tien itäpuolella ei tehty. Erityisesti maaperä alueen pohjoispään itäpuolella, noin 92-95 metrin korkeuskäyrän kohdalla, on muinaisjäännökselle sopivaa etelään viettävää hiekkamaata. Nyt kaivetun putkilinjan itäpuolinen maasto vaikutti koskemattomalta.

Tampereella 28.6.2004.

Kalle Luoto
Kenttätöönjohtaja

ARKISTOLÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Adel, Vadim, 2004: Sarsa 400 vuotta. Näyttelyn käsikirjoitus. PM/KY.
- Koskimies, Mirja, 1971: Kangasalan Sarsan alueen inventointi. 1971. PM/KY.
- Luhio, Vilhelm (Ville) B., 1939: Luettelo Kangasalan pitäjän kiinteistä muinaisjäännöksistä. PM/KY.
- Miettinen, Mirja, 1993: Kangasalan Sarsa, esimerkki Pirkanmaan kehityksestä kivikaudesta pronssikauteen. *Masunni 1. Näkökulmia Pirkanmaan esihistoriaan*. Toim. Tuija-Liisa Soininen. Tampere.
- Nurminen, Teija 1993: Kangasalan inventointi 1993. PM/KY.

LYHENTEET

- MV/AOA Museovirasto/arkeologian osaston arkisto (Helsinki)
- KM Kansallismuseo (Helsinki)
- PM/KY Pirkanmaan maakuntamuseo/kulttuuriympäristöyksikkö (Tampere)

KANGASALA SARSA SARSANSUO 1
Vesijohtolinjan kaivamisen arkeologinen valvonta

LUETTELO MUSTAVALKONEGATIIVEISTA (131445 - 131451)

Kuvannut Kalle Luoto

Negatiivit on luetteloitu Museoviraston arkeologian osaston kokoelmiin.

neg nro	kuvan aihe	kuvattu suunnasta	pvm 2004
131445	Valvonta-alue kuvassa vasemmalla, tien oikealla puolella Sarsansuo 1.	NW	7.6.
131446	Valvonta-alue kuvassa vasemmalla.	NW	7.6
131447	Valvonta-alue kuvassa oikealla	SW	7.6.
131448	Putkilinjaa kaivetaan.	SW	8.6.
131449	Putkilinjaa kaivettiin tien välittömään yhteyteen.	NE	8.6.
131450	Valmis putkilinja kuvassa vasemmalla	NW	9.6.
131451	Valmis putkilinja kuvan keskellä.	S	9.6.

KANGASALA SARSA SARSANSUO 1
Vesijohtolinjan kaivamisen arkeologinen valvonta
KUVATAULU MUSTAVALKOKUVISTA
 Kuvannut Kalle Luoto

131445. Valvonta-alue kuvassa vasemmalla, tien oikealla puolella Sarsansuo 1.

131446. Valvonta-alue kuvassa vasemmalla. NW.

131447. Valvonta-alue kuvassa oikealla. SW.

131448. Putkilinjaa kaivetaan. SW.

131449. Putkilinjaa kaivettiin tien välittömään yhteyteen. NE.

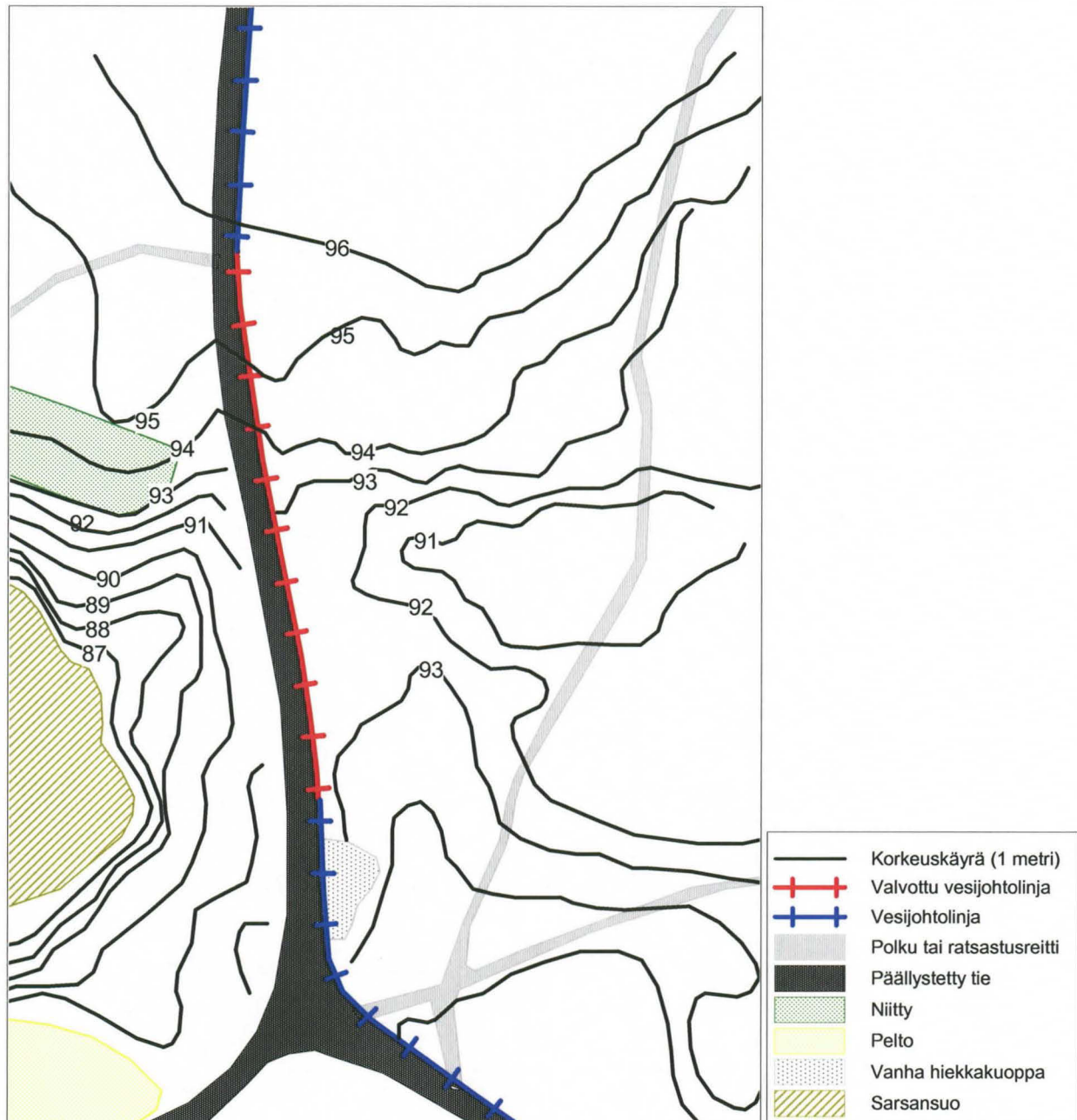
131450. Valmis putkilinja kuvassa vasemmalla. NW.

131451. Valmis putkilinja kuvan keskellä. S.

KANGASALA SARSA KISARANNANTIE
Vesijohtolinjan kaivamisen arkeologinen valvonta

KARTTA 1:1500

Kartta vesijohtolinjasta ja valvotusta vesijohtolinjasta Kisarannantien alueella. Piirretty Suunnitelmaportaan 6200-7039 mukaan. Kartan yläosassa putkilinja kulkee Kisarannantien itäpuolella, kartan alalaidassa putkilinja seuraa Kustaa Kolmannen tietä. Mittakaava 1:1500.